

آثار کلاسیک سینمای مستند
ویلیام روتمن
ترجمه محمد گذرآبادی
انتشارات هرمس، ۱۳۸۰

نگارنده در بررسی‌های خود سعی دارد ثابت کند آثار کلاسیک «سینما - حقیقت» آمریکا، نظیر «روز یک مادر خوشبخت» (۱۹۶۳) ریچارد لیکاک و جویس چوپرا و «به گذشته منگر» نیز به

مکاشفه در واقعیت می‌پردازند و همزمان در شرایط رسانه‌ی فیلم که مکاشفه‌های آنها را ممکن ساخته، به جد تأمل می‌کنند. فیلم‌های آمریکایی نیز همان مسائل فلسفی را درباره‌ی واقعیت و بازنمایی مطرح می‌کنند که همتایان اروپایی‌شان. به واقع بررسی‌های کتاب نشان می‌دهد که روابط میان تمام فیلم‌های مورد بحث - و نیز وجوه اشتراک فلسفی‌شان - به مراتب بیش از آن است که تصور می‌شد.

همچنین کتاب گویای آن است که نیمی از فصول آن و دقیقاً دو سوم صفحات آن، به دوره‌ی اختصاص دارد که نمایندگان آن نخستین فیلمسازان سینما - حقیقت (روش، لیکاک، پنه بیکر) هستند.

می‌توان گفت فایده احتمالی در زمینه‌ی مطالعات جدی سینمایی، قاعداً به دستاوردهای آن در عرصه‌ی نقد مربوط می‌شود. و در واقع این اثر می‌کوشد مؤید ارزش - تقریباً فراموش شده‌ی - نقدی باشد که ریشه در تجربه دارد و به زبان روزمره؛ یعنی زبان مشترک ما بیان می‌شود، زبانی که می‌تواند ما را قادر به یافتن چشم‌اندازی کند که رسیدن به درکی روشن را ممکن سازد.

روتمن هدف خود در این مجموعه را بیان تجربه خود از این فیلم‌ها عنوان می‌کند، که بتواند راهی را بیابد تا آنچه را به واسطه‌ی تماشای این آثار درباره‌ی سینما و درباره جهان و خود درک کرده با زبان و کلمات بیان کند و از این طریق خواننده را به بیان تجربه‌های شخصی‌شان ترغیب کند. اثری که پیوسته به خود بازمی‌گردد و ما را نیز به خودمان بازمی‌گرداند. کتاب در تلاش برای یادآوری ارزش بازگشت به تجربه‌های شخصی، امیدوار است اهمیت بیان سرشار از شور و اعتقاد شخصی و اهمیت گوش سپاردن به سخنان یکدیگر را به یادمان آورد، یادآوری ارزش گفت‌وگو.

نویسنده معتقد است بدون گفت‌وگوهای چند ساله با دوستان رابرت گاردنر، آلفرد گزتی، ادوارد پینکوس، ژان روش و همکاران و دانشجویان غیر فیلمساز قادر به نوشتن این کتاب نبوده است.

کتاب در فصول شش‌گانه‌ی خود به بررسی فیلم‌های نانوک شمال/ زمین بی‌نان/ شب و مه/ وقایع نگاری یک تابستان/ سینما - حقیقت در آمریکا (۱): روز یک مادر خوشبخت/ سینما - حقیقت در آمریکا (۲): به گذشته منگر پرداخته است.

سینمای مستند - که به سینمای بی‌داستان یا سینمای غیرداستانی نیز شهرت یافته است - امروزه جایگاه ویژه‌ای در تاریخ سینما و از جمله در بسیاری از شاخه‌های علوم اجتماعی و انسانی برخوردار است. سینمای مستند دوره‌های گوناگونی را گذرانده و در کشورهای مختلفی از جمله در انگلستان، روسیه، آلمان، آمریکا، فرانسه و... نشو و نما یافته است.

کتاب حاضر درصدد است با بررسی‌های انتقادی خواننده را با آثار برجسته‌ی سینمای مستند از جمله زمین بی‌نان (۱۹۳۲) لوییس بونوئل، نانوک شمال (۱۹۲۱) رابرت فلاهرتی، شب و مه (۱۹۵۵) آلن رنه، به گذشته منگر (۱۹۶۷) دی. ای. پنه بیکر آشنا سازد. آشنایی با متن‌های سینمایی این آثار - از طریق تحلیل سکانس به سکانس و گاهی نما به نما - برای داشتن درکی کامل‌تر نسبت به اهمیت تاریخی، اهداف و دستاوردهای آنهاست.

البته باید دانست علاقه‌ی جدی به فیلم‌های مستند در حوزه‌ی مطالعات سینمایی عمر چندانی ندارد و حتی جای خالی مطالعات جدی انتقادی درباره فیلم‌های مستند به شدت احساس می‌شود. شاید این کمبود مطالعات انتقادی درباره‌ی فیلم‌های مستند حاکی از این باشد که در مطالعات سینمایی به طور کلی از مقوله‌ی نقد غفلت شده و شاید هم این بی‌توجهی به سینمای مستند، ناشی از نوعی دشمنی مبتنی بر ادعایی که درباره فیلم‌های مستند مطرح می‌شود و آنها را قادر به ثبت بی‌واسطه‌ی واقعیت معرفی می‌کند متکی باشد.

مطالعات سینمایی معاصر فیلم‌های اروپایی (زمین بی‌نان، شب و مه، وقایع نگاری یک تابستان) صرفاً گواهی است بر بی‌اعتباری هدف سنتی سینمای مستند در آشکار کردن واقعیت؛ انگار که آنها در واقع ضد مستندند. بررسی‌های کتاب نشان می‌دهد که هر چند این نوع فیلم‌ها، در حقیقت شیوه‌های مستند بازنمایی در سینما را به گونه‌ای پیچیده به نقد می‌کشند، اما به عنوان فیلم مستند نیز دستاورد مهمی هستند. این آثار امکان کشف واقعیت را در رسانه فیلم نمی‌کنند، و در واقع مکاشفه در واقعیت و تأمل در شرایط لازم برای حصول این مکاشفه را توأمان انجام می‌دهند.